

İctimai proses kimi qloballaşmanın məzmununun, cəmiyyət həyatının müxtəlif sahələrində başlıca təzahürlərinin və nəticələrinin birmənalı qiymətləndirilməməsinə baxmayaraq, dünyanın hazırda qloballaşma şəraitində yaşaması reallıqdır. Təsadüfi deyildir ki, Ulu Öndər Heydər Əliyev qloballaşmanı dünya inkişafının indiki mərhələsinin başlıca meyli kimi səciyyələndirmişdir. O göstərirdi ki, "bu mürəkkəb və birmənalı qiymətləndirilməyən prosesin perspektivləri hamımızı düşündürür. Qloballaşma dövlətlərinin sabit inkişafının, bütövlüyünün və idarəetmə sistemlərinin stabilliyinin təmin olunmasına, iqtisadi münasibətlərdə ayrışikliyin aradan qaldırılmasına, xalqların rifah halının yüksəldilməsinə kömək etməlidir.

Sözsüz ki, beynəlxalq hüquq prinsipləri və normalarının alliyi, dəyişikliklərin təkamül xarakteri, qarşılıqlı etimad və ümumbəşəri dəyərlərə sədaqətlə yanaşı, hər bir ölkənin səciyyəvi milli cəhətlərinin də nəzərə alınması bu prosesin müəyyənedici istiqamətləri olmalıdır". Qloballaşma və modernləşmə dövründə valideynlərin bu xüsusda üzərinə çox böyük məsuliyyət düşür: milli ailələr texnoloji və iqtisadi inkişafın, xüsusilə qloballaşmanın gətirdiyi problemlərin müxtəlif təsirlərinə məruz qalırlar. Cəmiyyət Çiçək yazır: "Çağımızda Avropa və Qərb cəmiyyətində müşahidə olunan müxtəlif mənfi dəyişikliklər mənəvi-əxlaqi cəhətdən də dəyərlərin itirilməsinə səbəb olmuşdur. Bu zərər nəticəsində yox olan dəyərlərin kompensasiyası adına dünya xalqlarının bəziləri artıq ailə institutunu bir dəyər sistemi olaraq deyil, böyük mənada maddiyyət - investisiya vasitəsi kimi qəbul etməyə başlamışlar. Planetar miqyasda ailə həyatı zamanla ortaya çıxan innovasiyaların təhdidi altına girməkdədir: texnologiyaların inkişafı, millətlərin rifah səviyyəsinin yüksəlməsi, fərdiliyin artması, mənəvi dəyərlərin zəifləməsi kimi faktlar ailə həyatının təməlini təsir altına almışdır. Demografik məsələlər - əhəlinin təbii yolla artımı, Qərbdə ümumi bir problem olması, ailəşünaslıq elminin ailə quruluşunun cəmiyyətdə

li, mədəni səviyyələri üst-üstə düşməli, ictimai-sosial statusları, iqtisadi durumları uyğun olmalıdır. O da sirr deyil ki, sevgi zamansız və plansız olduğu üçün hər kəsin ailə həyatı məhəbbət üzərində qurulur: lakin birgəyaşayış dövründə rəğbət, dərin hörmət hissi bütünləşərək ailə dəyərinə, sevgiyə çevrilir. Möhkəm əsaslar üzərində qurulmuş, uzunömürlü, sağlam ailənin qurulması üçün kişinin və qadının həyata baxışları, mədəni səviyyələri bir-birini tamamlamaqla yanaşı, tərəflər arasında məsuliyyət və saygının mövcud olması vacibdir. Buna görə də bəzən sevgi ilə cazibə, ehtiras hisslərini ayırd edə bilməyən gənclərin nikahının ömrü qısa olur. Əlbəttə, əsl ailə qurmaq da, onu dağıtmaq da çətin məsələ deyil, lakin onu həyatın sınaqlarından keçirib yaşatmaq çətin və şərəfli vəzifədir. Hər bir insanın həyatında mühüm mərhələlərdən sayılan evlilik mahiyyət və keyfiyyət etibarilə həm də ciddi ictimai-sosial məsuliyyət tələb edir axı, hansısa ailənin parçalanması mənəvi və ictimai dəyişikliklərə səbəb olur. Belə münasibətlərində isə böyük acını birgəyaşayışda dünyaya gəlmiş uşaqlar çəkir. Sözsüz, eqoizm və fərdi xoşbəxtlik hissinin ümumi mənafeədən üstün tutulması boşanmaya səbəb olan mənəvi bəla sayılır. Azərbaycan cəmiyyətində bəzən modern görünüşlü, lakin köhnə təfəkkürlü

mək bacarığı, fədakarlığı ilə dünya və Avropa qadınından çox fərqlənir. Milli ailə dəyərlərimizi xarakterizə edərkən burada övlad sevgisinin xüsusi önəm daşdığına görürük. Azərbaycan ailəsində övlada olan sevgi, bəlkə də, dünyanın heç bir xalqı ilə müqayisə olunmayacaq qədər güclüdür. Bir daha təkrarlamağa məcbur olmaq ki, Azərbaycan ailəsinin uzunömürlüliyünün əsas səbəblərindən biri də budur. Ailənin uzunömürlü olması üçün maddi elementlərin heç biri daimi deyil, ailənin gerçək bir ailə olması üçün burada mənəvi dəyərlərin hakim olması mütləqdir. Ailə birgə yaşayışın ilk modeli olaraq xoşbəxtlik qaynağı, millətin həyatı baxımından müqəddəs bir dəyər və təməldir: onun düzgün qurulması, bu dəyərin yaşadılması üçün müasir Azərbaycan ailəsi həm novator, həm də mühafizəkar elementləri özündə birləşdirməlidir. Zamanın sınaqlarından keçib bu gün də mövcud olan ailə dəyərlərimiz mühafizə olunmalı, yaşadılmalı, böyüyə hörmət, kiçiyə diqqət, mərhəmət kimi amillər üstün tutulmalıdır. Eyni zamanda, demokratik prinsiplər qavranılmalı, zamanın, dövrün nəbzini tutub müsbət ənənələrimizə zərbə vurmuyacaq yeniliklər qəbul edilməli, fərdlərin müstəqil düşüncə tərzinə, seçiminə qadağalar qoyulmamalıdır. Milli ailə dəyərlərimizin təbliğində ictimai rəyi formalaşdıran KİV-in, in-



Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondu

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "Gender, ailə və demografiya məsələlərinin işıqlandırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb.

Ailə dəyərləri qloballaşma və modernləşmə dövründə

mövqeyi mövzusunda bilgiler verə bilməməsi danılmaz faktır. Bu gün uzunömürlü, sağlam ailə modeli hazırlaya bilməyən, gender məsələsinə qabardaraq qadınların karyerist edən Avropa indi onları ailəyə bağlamaqda çətinlik çəkir. Avropa və Qərbin sağlam, möhkəm ailə sistemi yaratması üçün Şərq xalqlarının, müsəlman cəmiyyətlərinin ənənələrini, milli-mənəvi dəyərlərini, əxlaqi normalarını mənimsəməsi, tədqiqi, öyrənməsi və tətbiq etməsi dövrümüzün qaçılmaz amillərindəndir. Azərbaycan cəmiyyətinin ən önəmli dəyəri başqasını xoşbəxt etməyə əsaslanır: şəxsi azadlıqdan, individuallıqdan imtina edib ailə üzvlərinin, qohumların xoşbəxtliyini hədəfləməyə istiqamətlənir. Bizim milli ailə dəyərlərimizin əsasında da bu durur: başqalarını özündən çox sevmək və yaxınlarını - əzizlərini özündən çox düşünmək. Ailənin təməli düzgün qurularsa, onun dağılmaq təhlükəsi az olar. "Ailə qurarkən hansı şərtlər önəmlidir?" problemi ətrafında araşdırmalar aparən tədqiqatçılar bildirirlər ki, ailə kişi və qadın arasında olan, daha sonra onların dünyaya gətirdikləri övladlara yönələn ülv sevgi üzərində qurulmalı, fərdi xoşbəxtlik ümumi mənafeədən üstün olmalıdır. Zəmanəmizdə isə nikaha daxil olan tərəflərin intellekt və dünyagörüşlərində ümumilik olma-

gənclər nikaha girdikdən sonra (ailənin məhəbbət üzərində qurulmasına baxmayaraq) qadına qadağalar qoyur, onun özünü qəbul etdiyi halda illər boyu öyrəndiyi sənətini, peşəsini qəbul etmir, işləməyə, cəmiyyətə fayda verməyə imkan yaratmırlar. Bir-birini bəyənilib rəsmi nikah bağlayan, ailə quran gənclərdə sonralar belə simptomların yaranmaması üçün tərəflərin həyatbaxışlarında, dünyagörüşündə ümumilik, demokratik düşüncə tərzini, mədəni səviyyə, hörmət və qayğı kimi mənəvi keyfiyyətlər yüksək olmalıdır". Qloballaşma zamanında ağıllarına Qərbdən gələn müxtəlif mənfi tendensiyanın yeridildiyi gənc şəxslər heç vaxt unutmamalıdır ki, insan həm də sosial-ictimai, mədəni varlıq hesab olunur, onun dünyaya gəlməsi, fərd kimi yetişməsi üçün isti bir ailənin mövcudluğu mütləqdir. Fərdin şəxsiyyətə çevrilməsi üçün də ailə ilkin mərhələdir: insansa yaşadığı cəmiyyətin dəyərlərinə hörmət etməlidir. Tarixən də belə olub, indinin özündə də elədir: Azərbaycan ailəsində kişi başçı, ailənin iqtisadi dayağı sayılır, o, qərarverici, idarəedici, nəzarətəci kimi funksiyaları yerinə yetirir. Amma ailədə əsasən məsuliyyətin ağırlığı qadının çiyinlərinə düşür: xanımların dözümlü və müdriyyəti ailəni qoruyur. Azərbaycan qadını bu milli xüsusiyyəti - güzəştə get-

ternetin, sosial şəbəkələrin, yeni media vasitələrinin, xüsusilə televiziya üzərində böyük məsuliyyət düşür. Milli-mənəvi dəyərlərin təbliği ictimai və dövlət televiziya-larının başlıca fəaliyyət prinsiplərinə daxildir, lakin özəl telekanallarda ailə dəyərlərimiz, demək olar ki, qorunmur. Qərbdən süni şəkildə ixrac olunan şoubiznes və reklam dalınca qaçan özəl TV-kanallar sosialməişət mövzulu proqramlarda yalnız cəmiyyətin neqativ hissəsini göstərməklə şok effektindən yararlanmağa üstünlük verirlər. Halbuki Azərbaycan cəmiyyətinin nümunəvi ailələri müqayisə olunmayacaq dərəcədə üstünlük təşkil edir və nisbətə qatqat çoxdur. Əlbəttə, çağdaş ailələrin problemlərini işıqlandırmaqla cəmiyyətin qüsurlarını göstərmək olar, lakin burada balans pozulmamalıdır. Yazılı, elektron, yeni KİV-in dünyaya inteqrasiyası, əhatə dairəsi nəzərə alınaraq cəmiyyətimizi təmsil edən ailələrin xalqımız haqqında rəy formalaşdırmasını da unutmamaq olmur. Media həm də müxtəlif sosial təbəqələrdən olan sağlam fikirləri, adət-ənənələrimizi, milli-mənəvi dəyərlərimizi yaşadan nümunəvi ailələri göstərməli, təbliğ etməli, bu tip ailələrin mü-kəmməliyinin, uzunömürlüliyünün sirlərini açmaqla yeni həyat qurmağa başlayan gəncləri maarifləndirməlidir. Qloballaşmanın mə-

nəvi sferaya təsiri, əsasən, kütləvi informasiya vasitələri, xüsusən telekanallar və həmçinin internet vasitəsilə həyata keçirilir. Bu gün Azərbaycanda ümumrespublika yayımçısı olan 9 televiziya, 14 regional televiziya kanalı, 11 radio fəaliyyət göstərir. 13 şirkətə kabel televiziya yaratmaq üçün xüsusi razılıq (lisenziya) verilib. Bunların da hər biri gün ərzində 60-dək xarici ölkə, o cümlədən Qərb dövlətlərinin televiziya kanallarının verilişlərini retranslyasiya edərək Azərbaycan tamaşaçısına çatdırmaq imkanına malikdir. Başqa sözlə, Qərbin yaşam tərzini, Qərb psixologiyası neçə illərdir ki, fəal surətdə təbliğ və təsviq olunur. Həm də, məqsədyönlü şəkildə aparılan bu təbliğatda kabel televiziya vasitəsilə həyatımıza, məişətimizə yol tapan xarici TV-lərdən daha çox yerli özəl telekanallar canfəşanlıq edirlər. Bizim telekanallarda mentalitetimizə uyğun gəlməyən, əxlaqımızı, mənəviyyatımızı birbaşa hədəf seçən şoubiznes xarakterli elə verilişlər, Qərbdə çəkilmiş, lakin öz telekanallarına, tamaşaçılarına rəva bilmədikləri elə teleserialar nümayiş etdirilir. Əslində, bunun səsi-sədası elə indinin özündə də eşidilir. Xalqımıza xas olan böyüyə, ağısaqqala hörmət, ata-anaya məhəbbət, abir-həya, namus, qeyrət... kimi dəyərlər, bir çox ailələr-

də getdikcə adılşır, yaxud arxa plana keçir...

Bu yaxınlarda Dövlət Statistika Komitəsi 2019-cu ilə yekun vurarkən nikahlar və boşanmalar haqqında nəticələri də açıqladı. Məlumat oldu ki, 2009-cu ildə ölkədə 78,9 min nikah və 7800-dən çox boşanma qeydə alınıb. Yəni il ərzində nikaha daxil olanların təxminən 10 faizi boşanıb. Əslində, həyəcan təbii çalmağa əsas verən bu göstəricinin səhəhiyyəti ilə bu sahə üzrə geniş məlumatlı QHT təşkilatları olan Qadın Krizis Mərkəzinin rəhbəri Mətanət Əzizova razılaşmır. Onun fikrincə, həm nikaha daxil olanların, həm də boşananların sayı DSK-nın məlumatındakından xeyli çoxdur. Xüsusən, boşanmaların sayı dəfələrlə artıqdır. Əvvəla, Azərbaycanda ümumiyyətlə nikahsız yaşayanlar, yaxud təkə dini nikahla kifayətlənib ər-arvad kimi yaşayanlar kifayət qədərdir. Digər tərəfdən də, çox sayda ailələr var ki, ər və arvad rəsmi nikahlarını pozmasalar da ayrılıblar və faktiki olaraq birgə yaşamırlar. Səbəb kimi, adətən, ailə zəminində münasibə, qısqanclıq, qadına qarşı zorakılıq, xasiyyətlərin uyğun gəlməməsi və sair göstərilir. Göründüyü kimi, göstərilən səbəblərin əksəriyyəti xalqımızın xarakterinə yadlır.

Vahid Ömərov f.ü.f.d.öso